

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ, Καθηγητής Διπλωματικής Ιστορίας Νομικής ΑΠΘ

Έπαινος τιμωμένου Νικολάου Αναστασιάδη, Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας

Το Κυπριακό θεωρείται ευρέως, και όχι αδίκως, μια ιστορία χαμένων ευκαιριών. Και σύμφωνα με μια φράση που πιστώνεται στον Ναπολέοντα Βοναπάρτη: «Στην πολιτική, όπως και στον πόλεμο, η χαμένη στιγμή δεν ξανάρχεται πλέον».

Η ανάληψη της ηγεσίας του κόμματος του Δημοκρατικού Συναγερμού από τον τιμώμενο, τον Πρόεδρο Νίκο Αναστασιάδη, συνέπεσε με μία ακόμα ανεπανάληπτη στιγμή στην πορεία του Κυπριακού, το οποίο διανύει ήδη την έβδομη δεκαετία του ως άλυτο διεθνές πρόβλημα.

Πολλοί στην Ελλάδα και την Κύπρο προτιμούν να απωθούν από τη μνήμη τους τα γεγονότα του Απριλίου του 2004. Για τον ιστορικό, όμως, επιβάλλεται η ψύχραιμη αποτίμησή τους και η στάθμιση του ρόλου που διαδραμάτισαν οι πρωταγωνιστές της περιόδου.

Το Σχέδιο, το οποίο εκτόνησε η ομάδα εμπειρογνομόνων του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Kofi Annan, στο πλαίσιο της διαμεσολαβητικής αποστολής του για τη διευθέτηση του Κυπριακού, δεν αποτελούσε δικαίωση για καμία από τις δύο κοινότητες του νησιού. Αποσκοπούσε στην επανένωση της Κύπρου με αμοιβαίους συμβιβασμούς και υποχωρήσεις.

Είναι γεγονός ότι οι συμβιβασμοί και οι υποχωρήσεις προκαλούν οδυνηρή εντύπωση στους άμεσα ενδιαφερόμενους, στο μέτρο που υπολείπονταν από τον ευκταίο στόχο. Ο στόχος αυτός, στην περίπτωση των Ελλήνων της Κύπρου, ήταν και παραμένει η πλήρης ανατροπή των «τετελεσμένων» της τουρκικής εισβολής.

Στην περίπτωση του Σχεδίου Annan, εύλογη ανασφάλεια γεννούσε η προοπτική της συνδιαχείρισης του νησιού με το λεγόμενο «σύννοικο στοιχείο», έπειτα από τέσσερις δεκαετίες γεωγραφικού διαχωρισμού και ψυχικής αποξένωσης, στη διάρκεια των οποίων, ενάντια στις πιθανότητες, ο κυπριακός ελληνισμός κατέκτησε αξιοζήλευτη ευμάρεια.

Το Σχέδιο παρουσιάστηκε σε τέσσερις διαδοχικές εκδοχές, η τελευταία εκ των οποίων επρόκειτο να τεθεί στην κρίση των δύο κοινοτήτων του νησιού. Σε τέτοιες περιστάσεις, όταν κυριολεκτικά κρίνεται το μέλλον ενός τόπου, είναι εύλογο

στην κρίση του ψηφοφόρων να βαραίνει ιδιαίτερος η στάση των πολιτικών ταγών του.

Η εύκολη οδός για έναν πολιτικό είναι να συμπλεύσει του με τους πόθους αλλά και τους φόβους και τις προκαταλήψεις των εκλογέων. Αντιθέτως, η επιλογή μιας εναλλακτικής προσέγγισης, αντίθετης προς το ρεύμα, απαιτεί περίσσειμα θάρρους, καθώς ενέχει υψηλό κίνδυνο πολιτικού κόστους.

Τις παραμονές του Δημοψηφίσματος, η πλειονότητα των πολιτικών ηγετών στην Κυπριακή Δημοκρατία τάχθηκε, ευθέως ή ελάχιστα συγκεκριμένα, κατά του Σχεδίου. Η στάση αυτή ανταποκρινόταν στην επικρατούσα εικόνα για τις τάσεις στο εκλογικό σώμα και οπωσδήποτε συνέβαλε στο συντριπτικό υπέρ της απόρριψης αποτέλεσμα.

Εξαίρεση αποτέλεσε ο αρχηγός του αντιπολιτευόμενου, τότε, Δημοκρατικού Κόμματος, Νίκος Αναστασιάδης. Το σκεπτικό του, όπως το διατύπωσε αναλυτικά τις παραμονές του Δημοψηφίσματος, παραπέμπει αβίαστα στην ανάλυση του Max Weber για τη σχέση πολιτικής και ηθικής. Ο Weber έκανε λόγο για την ηθική της ευθύνης και την ηθική της πεποίθησης, ως δύο διακριτών στάσεων για όποιον φιλοδοξεί να άρχει.

Η ηθική της ευθύνης επιτάσσει την ορθολογική κατανόηση των ενδεχόμενων συνεπειών μιας πράξης και τη μελετημένη επιλογή των κατάλληλων μέσων για την επίτευξη του σκοπού. Η ηθική της πεποίθησης επεκτείνεται στην επιλογή όχι μόνο των μέσων αλλά και του σκοπού με βάση την ηθική συγκρότηση του πολιτικού:

«Εντέλει, η ζωή στην ολότητά της, αν δεν αφηθεί να κυλήσει σαν φυσικό γεγονός αλλά, αντιθέτως, πρόκειται να αποκτήσει ενσυνείδητο προορισμό, αποτελεί σειρά τελικών αποφάσεων διά μέσου των οποίων η ψυχή, με την πλατωνική έννοια, επιλέγει το δικό της πεπρωμένο». (Weber)

Το ιδεώδες, κατά τον Weber, είναι ο πολιτικός να συνδυάζει πίστη, με την έννοια της προσήλωσης σε στόχους που απορρέουν από τις αξίες τις οποίες ασπάζεται, και ορθό λόγο, με την έννοια της ψυχραιμίας, αποστασιοποιημένης στάθμισης του εφικτού των στόχων που θέτει μέσα σε πραγματικές συνθήκες. Τότε μόνο αποδεικνύεται ταγμένος, «κλητός» για την πολιτική.

Η στάση του Νίκου Αναστασιάδη δήλωνε συνέπεια με την ιστορία της παράταξης που εκπροσωπούσε. Ο προκάτοχός του, Γλαύκος Κληρίδης, είχε εργαστεί επίμονα για την εξεύρεση λύσης που θα επέτρεπε την επανένωση της Κύπρου με

βάση τα ψηφίσματα των Ηνωμένων Εθνών και το πλαίσιο που είχε διαγράψει μακρά σειρά διαπραγματεύσεων ήδη από την εποχή του Προέδρου Μακαρίου.

Τα στοιχειώδη χαρακτηριστικά μιας λύσης είχαν διαμορφωθεί ήδη από το 1977: η Κυπριακή Δημοκρατία θα ανασυγκροτείτο ως διζωνική, δικοινοτική ομοσπονδία με μια κυριαρχία, μια διεθνή προσωπικότητα και μια υπηκοότητα. Η πεποίθηση του τιμώμενου ήταν ότι η λύση στο πλαίσιο αυτό ήταν εθνικά επωφελέστερη από τη μη λύση. Και την πεποίθηση αυτή εξέφρασε με παρρησία στον κυπριακό λαό:

«Έχουμε μπροστά μας» έλεγε απευθυνόμενος στο έκτακτο παγκύπριο συνέδριο του κόμματός του, «μια πρόταση λύσης ύστερα από 30 χρόνια άγονης αναμονής, με γνωστές τις αδυναμίες τις δυσκολίες και τα προβλήματα που πάντα ένας οδυνηρός αλλά ιστορικός συμβιβασμός περιλαμβάνει».

Ο Νίκος Αναστασιάδης δεν απέκρυψε τον προβληματισμό του για τις αδυναμίες του Σχεδίου Annan. Ταυτόχρονα, όμως, συναισθανόταν ότι είχε έρθει η ώρα των αποφάσεων. Με πλήρη συνείδηση του πολιτικού κόστους, επέλεξε την ηθική στάση της ευθύνης. «Οι αποφάσεις που λαμβάνονται με βάση το αίσθημα οργής του λαού ή εθνικής έπαρσης δεν είναι κατά κανόνα οι σοφότερες», τόνιζε.

Ο Νίκος Αναστασιάδης διέβλεπε ότι η αποκατάσταση ενιαίου και λειτουργικού κυπριακού κράτους αποτελούσε στοίχημα με υψηλό βαθμό αβεβαιότητας. Εισηγήθηκε τότε την αποδοχή της πρόκλησης, με την πεποίθηση ότι τα μακροπρόθεσμα οφέλη για το σύνολο του κυπριακού πληθυσμού θα υπερέβαιναν τις βραχυπρόθεσμες δυσχέρειες.

Η στάση του αυτή υποδήλωνε εμπιστοσύνη στην πολιτική ωριμότητα και την ικανότητα του κυπριακού λαού να μετατρέψει την πρόκληση σε ευκαιρία, μέσα στο ευνοϊκό περιβάλλον που υποσχόταν να δημιουργήσει η ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στις συνθήκες που επικράτησαν τον Απρίλιο του 2004, το αρνητικό αποτέλεσμα του Δημοψηφίσματος ήταν προβλέψιμο. Σε αντίθεση με μια μερίδα του πολιτικού κόσμου, ο Νίκος Αναστασιάδης δεν μετέβαλε στάση: «[Θ]α ένιωθα ανάξιος αν τούτη την κρίσιμη ώρα παρασυρόμουν από το λαϊκό ρεύμα για να γίνω αρεστός αλλά και συνάμα συνυπεύθυνος για τα όσα θα επακολουθήσουν», δήλωνε ευθαρσώς.

Η πολιτική είναι η τέχνη του εφικτού, σύμφωνα με τη χιλιοειπωμένη φράση του Otto von Bismarck. Και το εφικτό έχει και δυσάρεστες πτυχές.

Ο Νίκος Αναστασιάδης εξελέγη Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας εννέα χρόνια μετά το Δημοψήφισμα. Αμέσως μετά την εκλογή του, ήρθε αντιμέτωπος με την κρίση των κυπριακού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Δεν χρειάστηκε πολύ χρόνο για να υιοθετήσει μια ρεαλιστική προσέγγιση και να λάβει επώδυνα μέτρα, η συνεπής εφαρμογή των οποίων επέτρεψε στην Κυπριακή Δημοκρατία να ξεπεράσει την κρίση εντός τριετίας.

Ακολούθως, ο Πρόεδρος Αναστασιάδης επιδίωξε την αναβίωση της προσπάθειας για την επανένωση της Κύπρου, προωθώντας παράλληλα πολιτικές που υπόσχονται να ενισχύσουν τη ειδικό βάρος της πατρίδας του στα αλληλένδετα, πλέον, πεδία της ασφάλειας και της ενέργειας.

Ως προς την επίλυση του Κυπριακού μέσω της επανένωσης, η προεδρία Αναστασιάδη καλόπιστα συνέβαλε στη διατύπωση του λεγόμενου πλαισίου Γκουτιέρες, που αναδεικνυε τα σημεία στα οποία υπήρχαν συγκλίσεις, και συγκεκριμένα το ζήτημα της πολιτικής ισότητας των κοινοτήτων, το περιουσιακό, το εδαφικό, την ασφάλεια και τις εγγυήσεις, και την ισότιμη μεταχείριση των πολιτών.

Η προσπάθεια αυτή κορυφώθηκε στην άτυπη πενταμερή σύνοδο του Κραν Μοντανά υπό την αιγίδα του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών, προσέκρουσε όμως στην εκ διαμέτρου αντίθετη, και εκτός διαπραγματευτικού πλαισίου, στάση των κυβερνήσεων Ελλάδας και Τουρκίας στο ζήτημα των Εγγυήσεων και της παραμονής των τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο. Ειρήσθω εν παρόδω ότι, εάν είχε εγκριθεί και εφαρμοστεί το Σχέδιο Annan, το 2018 θα έπρεπε να είχαν απομείνει στην Κύπρο ελληνοτουρκικές δυνάμεις αντίστοιχες με τις προβλεπόμενες στην τετραμερή Συνθήκη Συμμαχία του 1960.

Ένας επιπλέον ανασταλτικός παράγοντας αποδείχτηκε η στροφή της Άγκυρας προς μια διεκδικητική εξωτερική πολιτική με έμφαση στη στρατιωτική ισχύ και τις μονομερείς ενέργειες, η οποία, μεταξύ άλλων, θίγει και ζωτικά συμφέροντα της Κυπριακής Δημοκρατίας, αφού θέτει υπό αμφισβήτηση την προς βορράν και προς ανατολάς Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της. Η αμφισβήτηση αυτή δεν είναι μόνον ρητορική. Εκδηλώνεται με την παρενόχληση των ερευνών στην κυπριακή ΑΟΖ και κλιμακώνεται με την αποστολή τουρκικών ερευνητικών σκαφών εντός των ορίων της, αλλά και με την προαναγγελία του εποικισμού της νεκρής ζώνης στην Αμμόχωστο.

Αντιμέτωπη με τις δυσχέρειες αυτές, που επιτείνει η ρευστότητα της κατάστασης στη μονίμως εύφλεκτη Μέση Ανατολή, η Προεδρία Αναστασιάδη έχει

επιλέξει τη φυγή προς τα εμπρός, με τα μέσα που παρέχουν η διπλωματία και το Διεθνές Δίκαιο. Ήδη, οι προκάτοχες κυβερνήσεις είχαν συνάψει συμφωνίες οριοθέτησης της ΑΟΖ με την Αίγυπτο, τον Λίβανο και το Ισραήλ, και μάλιστα με κριτήριο τη μέση γραμμή και όχι την ευθυδικία, την οποία παγίως επικαλείται η Τουρκία.

Υπό τον Πρόεδρο Αναστασιάδη, η Κυπριακή Δημοκρατία αποδείχτηκε ικανή να εκμεταλλευτεί το προφανές οικονομικό ενδιαφέρον γειτονικών χωρών αλλά και πολυεθνικών κολοσσών για τα ενεργειακά αποθέματα που πιθανότατα κρύβει ο βυθός της κυπριακής ΑΟΖ, προκειμένου να προδώσει νέα δυναμική στην εξωτερική της πολιτική. Με επιδέξιους διπλωματικούς χειρισμούς κατόρθωσε να καταστήσει την Κυπριακή Δημοκρατία απαραίτητο κρίκο ενός δικτύου τριμερών εταιρικών σχέσεων που σήμερα περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Ιορδανία και τον Λίβανο. Σε βάθος χρόνου, διαφαίνεται η στενότερη διασύνδεση με την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική ασφάλειας και άμυνας, με πρώτο βήμα τη συμμετοχή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ταυτόχρονα, η Λευκωσία αφήνει την πόρτα ανοικτή για «επανέναρξη των συνομιλιών από εκεί που έμειναν στο Κραν Μοντανά», σύμφωνα με πρόσφατη δήλωση του Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Αυτή τη στιγμή, το μεγάλο στοίχημα είναι κατά πόσον ο ενεργειακός πλούτος της Κύπρου, αντί να πυροδοτεί όξυνση της αντιπαράθεσης με την Τουρκία, θα καταστεί κίνητρο όχι μόνο για την επαναπροσέγγιση των δύο κοινοτήτων του νησιού, αλλά και για ευρύτερη περιφερειακή συνεργασία. Ασφαλώς, η έκβαση αυτή δεν εξαρτάται από μόνη την πολιτική της Λευκωσίας. Απέναντι στην επιθετική στροφή της Άγκυρας, η Προεδρία Αναστασιάδη κινητοποιεί σήμερα τα διαθέσιμα διεθνή της ερείσματα, πρωτίστως την Ευρωπαϊκή Ένωση, και σφυρηλατεί νέα με ισχυρές χώρες του μεσογειακού της περιγύρου. Η προσδοκία είναι ότι, αυξάνοντας το κόστος της τουρκικής προκλητικότητας σε απαγορευτικά ύψη, η Κυπριακή Δημοκρατία θα διατηρήσει την ασφάλειά της, τουλάχιστον μέχρις ότου οι ιθύνοντες στην Άγκυρα αντιληφθούν το αδιέξοδο των επιλογών τους.

Κύριε Πρόεδρε, σε Σας οφείλεται τιμή διότι καταβάλλετε ειλικρινή προσπάθεια, χωρίς τον φόβο του πολιτικού κόστους, προκειμένου να κάνετε πράξη μία επιλογή, στην οποία πολλοί ομόλογοί σας στην πολιτική αναφέρονται, μένοντας όμως μόνο στα λόγια: να πολιτεύεστε επιζητώντας να είστε χρήσιμος και όχι αρεστός, επ' ωφελεία της πατρίδας σας, στο σύνολό της.